

felett való erejében hittek, és ez az erő az ő esetükben valóban érvényesült: páratlan tehetségek gyűltek össze a „nagy nemzedék” körében, a történelem és az élet sűrűjében szereztek tapasztalatokat, írói moráljuk pedig ma is példa lehet. A szerző érdeklődését, könyvének tanulsága szerint, az alkotó személyiség sokszínű gazdagsága, szinte reneszánsz formátuma vonzotta: „volt benne valami a reneszánsz ember teljességre törekvéséből” – írja egy helyen, s ez a teljesség nemcsak az irodalomban és a muzsikálásban, a sajtóban és a színpadon érvényesült, hanem mindenekelőtt az elbeszélő prózában, amelynek lehetőségeit Tersánszky szüntelen kísérletekben próbálta ki.

Rónay Lászlót az írói egyéniség kimeríthetetlen gazdagsága bilincselte le, s ez nem lehet véletlen olyan korban, midőn a nagyszerű alkotó tehetségek távozása után irodalmunkban jobbára a „kismesterek” vették át a vezető szerepet. Az élő irodalommal is módszeresen foglalkozó kritikus mintha nosztalgiaát érezne a nagyszabású teremtő egyéniség iránt. Elsősorban mégsem személyiségekért akart adni, hanem az írói pálya történetét, s ezt nagyon helyesen a művek elemzésére építette. Mint pontos monográfus a Tersánszky-könyvek kronológiája szerint halad előre, eközben megkülönbözteti az írói pálya nagyobb szakaszait. Módszere a művek belső világának elemző feltárásában áll; azt keresi, hogy ennek a páratlan regényvilágnak a létrejöttében milyen szerepet tölt be a cselekmény, az emberalakok gazdag galériája, az író sajátos életfilozófiája és minden kihívó megnyilatkozása ellenére is szigorú erkölcsi rendszere, továbbá egyéni, bővérű és lebilincselő stílusa.

POMOGÁTS BÉLA

Gergely Ágnes: Stációk

A Jézus halálára emlékeztető Kálvária dombokon tizenkét stáció, a keresztút egy-egy epizódjára emlékeztető megálló vezet a kápolnákhöz, templomokhoz, a megváltást hirdető feszületig:

Vajon hány stáció vezet Kelet-Közép-Európának az 1919–1920-as első stációja

után megmaradt kis országaiban, kis népek körében a megváltásukig? S benne egymásra torlódó, kénytelen-kelletlen vagy tudatosan keresztet cipelő egyedi sorsok tovább öröklődő; a nem hivatalos, a nem is megírt, a hol ezt, hol azt nyilvánosan megtagadott történelem szenvedő alanyainak, vagy szereplőinek megváltásáig hány stációnál roskadnak össze nemzetek, embercsoportok?

A pilátusi kérdés: „Mi az igazság?” – pusztába kiáltó szó marad-e, vagy van-e válasz? Lehet-e igazságot tenni a világnak ezen a pontján óslakosok, bevándoroltak, kisebbségek, saját nemzetben belüli elnyomottak javára? Meddig tart a mások megostorozása? Meddig az önvád és önkínzás? Ki kit és miért alázhat meg és ki kinek, mikor és mivel vághat vissza?

Ebben az eszeveszett és több mint hatvan éve tartó tumultusban hogyan lehet emberként megmaradni, élni, vagy halni önmagunk elvesztése, igazi megsemmisülése nélkül?

Az én olvasatomban erről és semmi másról nem szól *Gergely Ágnes* legújabb regénye, amelynek gyakorlati szempontból is nagy értéke van: kis könyvtárat pótol ezeknek az évtizedeknek történetéről. A harmincas évek többpártrendszeres választásainak manipulációi; az ázsiai nyomor és a legfejlettebb európai életformák hazai, keveredés nélküli, elkülönült jelenségei; a falun és városban egyaránt virágzó „bunkós” provincializmus, értelemellenesség, sőt tudatos zavarkeltés; a német megszállást követő összeomlás hatása; a felszabadulást követő évtized, egészen 1956 ősziéig a regény változó háttere. És mégsem változó, mert bizonyos helyzetekben és körülmények között, különféle jelvényekkel, jelszavakkal, szinte automatikusan ugyanazok a típusok jelennek meg az utcákon, a börtönökben – akár mint örök, akár mint rabok –, a lincseléseknél és a legális kivégzéseknél, a helyezkedéssel járó újrakezdéseknél és a hatalom egyes posztjain.

E háttér előtt éppen olyan nehéz Rómeónak és Juliának lenni, mint korábban, bár mely más korszakban. A történet tragikus eleme éppen az, hogy a „semmivel és senkivel” nem törődő, egymásra talált fiatalokkal végül igenis törődnek...! A shakespeare-i történetben a szülők, a szűk család, az érdekek és a konvenciók. Gergely

Ágnes regényében majdnem három évtizedig egymást kereső, majd egymásra boruló emberpár közé már a szülei által elvetett mérgező növények embert lehúzó indái: előítéletek, néha csak egy mondat, egy elszalasztott mozdulat emelnek falat, amit képtelenek áttörni. S ha igen, a falak maradnak épségben, nem ők.

Az elmúlt évek legnagyobb regénye.

NAGY KÁZMÉR

*

A szerző azt írja regényéről, hogy Rómeó és Júlia történet. Ez – ami a mű elsővonalbeli tárgyát illeti – igaz is. De ami a regény „bőralatti” szervezetének teljes keresztmetszét illeti, ez a könyv egy csillapíthatatlan indulat története. A születés törvényének és az alávaló hétköznapi események ütközésének, a fölismert, de elviselt tévelygésnek, a szellem egymás utáni megszületéseinek története.

Az olvasó mintha egy hosszúra szabott, de sehol sem pangó, sehol sem fölösleges, sehol sem szépítő gyónásnak lenne a tanúja, amit bár sok szereplő mond el s vállal magáénak, anyagát mégiscsak egyetlen ember, a szerző érzi hol bűnnek, hol vétekszamba menő eseménynek; akkor is, ha emlékezésről, szerelemről, az igazsághoz való megtérésről szól is. Ez a sodró, belső fölindultságtól heves hang azonban nemcsak bevall, hanem vádol is. És nemcsak személyeket, egy érdekre fölfűzött csoportokat, rezsimet, múltat és történelemmé lett embertelenséget, időt és szédelgést vádol, hanem magát az emberi lét-szituációt is, amelynek főútjain és sikátorain neves gonosztevők és névtelen, megbutítható, lezülleszthető ártatlanok egyaránt masíroznak. Ezen a ponton érezni, mennyire költő a szerző, mert rész szerinti ítéletekben is az egész egyetemes megméretése fontos számára.

Ezután természetes, hogy ez a vigasza nem tekintő mérlegelés olyan fölismerések felé tájolja, amelyeknek titka és hatóereje is egyetemes, a spirituálisan igaz felé. Anélkül, hogy a keserű tapasztalatok fémjelezte függetlenségét föladná, vagy valami irreális megoldásnak áruba bocsátaná. Igazságszomja az elviselt szenvedésektől kielégíthetetlen, minden irányú és erős. Ilyen a nyelve is: a folytonos mozgás, mozgatás jel-

lemzi, a jelenetek egymásba font láncsora, a történések, még akkor is, amikor belső monológokat ír le; ilyenkor nyelvében a szenvedély a cselekedet, az egymás nyomába hágó kérdések, a sarokba szorító következtetések.

Talán nem egészen önkényesen ragadunk ki axiomatikus gondolati csomópontjai közül kettőt, amik mindig a kialakult esemény-szövevények természetes lecsapódásaként jelennek meg regényében. E kettő mintha a többinél kissé magasabban állna, következőképpen mélyebbre világítana le, a regény szándékait érintő mély rétegekbe: „*Parcere subiectis et debellare superbos* – megkímélni az alattvalókat, és féket vetni a hatalmaskodókra –, igen, ez férfimunka” (303. old.). És: „Nem jön mindig angyal. Parázsba kell nyúlni akkor is. Ha nem mondják, ha nem viszozzák, ha elveszik tőlünk, akkor is. Csak el ne hamvadjon” (306. old.). (Szépirodalmi, 1983)

VASADI PÉTER

SIMONE WEIL a Vigilia kiadásában

A Vatikáni Rádió 1984. február 5-i adásában ismertette a Vigilia-Könyvek új sorozatának második köteteként megjelent, Simone Weil *Ami személyes, és ami szent* c. munkáját. Dicsérettel szól a könyvkiadói vállalkozásról, a gyűjteményes válogatásról és a fordítók közreműködéséről, amely lehetővé tette, hogy magyar nyelven a szélesebb közönség számára is hozzáférhető legyenek Simone Weil esszéi és elmékedései. Reisinger János bevezető tanulmányával kapcsolatban megjelenik, hogy írója „szemmel láthatóan rokonszenvez Simone Weillel, bár bírálja is. A magunk részéről – nagy tisztelettel és csodálattal – szigorúban bírálnánk a francia gondolkodó kifejezett tanait. A Reisinger által jórészt elmarasztalt Charles Moeller értékelését mi is túl meredeknek tartjuk, de több ponton osztjuk kritikáját.” Az ismertetés VI. Pál pápa szavainak idézésével fejeződik be, amelyeket Jean Guittonnak mondott beszélgetéseik folyamán Simone Weilről, s amelyekre Pilinszky János is hivatkozott a Vatikáni Rádióban tartott előadásában 1967 őszén. (Az idézett rész megtalálható a kötet 297. oldalán.)